

Franciszek Jakubczak

Konkurs na pamiątniki młodzieży wiejskiej

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 16/2, 159-162

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w społeczeństwie socjalistycznym (prof. B. Minc); *Polityka gospodarcza* (dr J. Pajestka).

Wykłady miały zapoznać uczestników konferencji z problematyką i kierunkami badań najważniejszych dziedzin socjologii i ekonomii. Ze względu na obszerny zakres zagadnień i skład wykładców wykłady posiadały niejednakowy charakter i to niezależnie od stopni i tytułów naukowych prelegentów.

Konferencja mimo swoich niewątpliwych braków była pożytecznym spotkaniem i forum wymiany poglądów na temat problemów interesujących pracowników dwóch pokrewnych dziedzin nauki. Do najważniejszych braków można by zaliczyć: 1) rozbieżności między problematyką konferencji a problematyką poszczególnych wykładów, 2) przeładowanie konferencji wykładami kosztem czasu przeznaczanego na dyskusję, co widoczne było szczególnie przy omawianiu problemów kontrowersyjnych.

Konferencja, jako pierwsze tego rodzaju spotkanie poświęcone problemom integracji nauk społecznych, zasługuje na uwagę, a jako forum wymiany poglądów — na kontynuację.

J. Kądzielski

PIERWSZA KRAJOWA KONFERENCJA PSYCHOHIGIENY MAŁŻEŃSTWA I RODZINY

W dniu 12 maja odbyła się w Warszawie konferencja zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej z udziałem Ligi Kobiet, Polskiego Towarzystwa Świadomego Macierzyństwa oraz Głównego Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego poświęcona zagadnieniom rodziny i małżeństwa. Problematykę socjologiczną, psychologiczną i pedagogiczną na konferencji tej reprezentowały w szczególności referaty: *Ewolucja typu rodziny współczesnej* (doc. dr A. Klcskowska), *Dobór małżeństwa na podstawie czynników psychologicznych* (doc. dr W. Mielczarska), *Znaczenie dziecka w życiu rodziny* (dr Z. Szymańska), *Układ doświadczeń i przeżyć kobiety oziębłej* (dr H. Malewska).

KONKURS NA PAMIĘTNIKI MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ

Na rozpisany w końcu grudnia 1961 roku konkurs na pamiętniki młodzieży wiejskiej wpłynęło w ciągu czterech miesięcy jego trwania, tj. do dnia 30 kwietnia 1962 roku, ponad 5200 prac. Jest to liczba wyjątkowo imponująca — nie osiągnięta dotychczas w konkursach tego rodzaju w Polsce ani za granicą. Konkurs zorganizowany został przez Związek Młodzieży Wiejskiej i Ludową Spółdzielnię Wydawniczą oraz Komitet Echań nad Kulturą Współczesną i Zakład Socjologii Wsi PAN — przy czynnym udziale grona zainteresowanych socjologów i publicystów z zewnątrz. Inicjatorami konkursu byli: socjolog użytkujący materiały pamiętnikarskie i publicysta (F. Jakubczak i B. Gołębiowski).

Rozpisanie konkursu — w trybie niezamierzonym — nastąpiło dokładnie w 40 lat po pierwszej tego rodzaju inicjatywie w Polsce podjętej w grudniu 1921 roku przez Znanieckiego w poznańskim Instytucie Socjologicznym i uwieńczonej największym wówczas w świecie zbiorem autobiografii robotniczych (149), które posłużyły za podstawę do studium o drogach awansu społecznego robotników i za-

wierały znane życiorysy Wojciechowskiego i Berkana. Konkurs obecny dzieli ćwierć wieku burzliwych przemian od przedsięwzięcia, którego jest siłą rzeczy kontynuacją i powtórzeniem — od konkursu na opis życia, prac, przemysłów i dążeń młodzieży wiejskiej z 1937 roku, z planu którego (1544 prace) powstało czterotomowe dzieło: *Młode pokolenie chłopów*. W ciągu czterdziestolecia dzielącego konkurs Znanieckiego od obecnego konkursu na pamiętniki młodzieży wiejskiej zorganizowano w Polsce przeszło 40 większych konkursów na pamiętniki, ukazało się kilkanaście tomów zbiorowych publikacji pamiętnikarskich, a konkursy na pamiętniki stały się trwałą, uznaną instytucją życia społeczno-kulturalnego, spełniającą doniosłą funkcję gromadzenia autentycznych materiałów dokumentalnych o życiu i dążeniach środowisk świata pracy.

W odróżnieniu od licznych, na polu amatorskich konkursów na pamiętniki, organizowanych w minionym okresie w braku czynnych placówek socjologicznych głównie przez czasopisma i wydawnictwa, co pociągało za sobą z reguły brak jasnego określenia celów konkursu, błędy w jego organizacji i minimalne wykorzystanie planu — omawiany konkurs nawiązuje do tradycji naukowych, planowych metod organizowania konkursów i użytkowania zgromadzonych za ich pośrednictwem materiałów.

Opublikowanie odezwy konkursowej poprzedziły trwające kilka miesięcy prace przygotowawcze związane z pozyskaniem organizatorów konkursu, zapewnieniem niezbędnych środków finansowych (wyasygnowanych w kwocie kilkuset tysięcy złotych przez ZMW i LSW), opracowaniem i przedyskutowaniem tekstu odezwy konkursowej oraz ustaleniem planu popularyzacji konkursu i przebiegu prac konkursowych. W pracach przygotowawczych radą i pomocą — głównie przy opracowaniu tekstu odezwy konkursowej — służył organizatorom konkursu prof. J. Chalasiński.

Odezwa konkursowa apelowała o pisanie pamiętników do młodzieży w wieku lat 16—35, pracującej w rolnictwie bądź w zawodach nierolniczych na wsi, oraz do wychodźców wiejskich w mieście. Problematyka proponowana w odezwie do ewentualnego uwzględnienia w pamiętnikach koncentrowała się wokół spraw środowiska rodzinnego, okresu dzieciństwa, nauki szkolnej, pracy zawodowej i działalności społecznej, życia zbiorowego społeczności lokalnej oraz przemian i perspektyw wsi, rolnictwa i młodzieży w Polsce Ludowej. Wśród bodźców skłaniających do uczestniczenia w konkursie poczesne miejsce zajmowały nagrody pieniężne i rzeczowe na łączną sumę przeszło 100 tysięcy złotych — w tym I nagroda w wysokości 20 tysięcy złotych.

Opublikowanie odezwy konkursowej nastąpiło w styczniu 1962 roku. Pełny w zasadzie tekst odezwy zamieścił jako pierwszy organ ZMW „Zarzewie” w dniu 7 stycznia. Po nim opublikowały go inne czasopisma wiejskie. W skróconej postaci tekst odezwy zamieściło kilkadziesiąt pism (70) centralnych i lokalnych. Wzmianki o konkursie podawało radio i telewizja, w tym również radiostacje lokalne. Pełny tekst odezwy wydrukowany w postaci ulotki i skrócony — odbity w formie plakatu, rozprzewadzane były do kół ZMW i instytucji wiejskich oraz na II Zjeździe ZMW i zjeździe spółdzielczości produkcyjnej. Celem popularyzowania konkursu zorganizowana została konferencja prasowa. Zamieszczane były także felietony — w tym specjalny apel do wychodźców ze wsi rozesłany do kilkudziesięciu pism fabrycznych. Materiały związane z popularyzacją konkursu w formie zaprenumerowanych wycinków prasowych, notatek i protokołów dołączone zostały do planu konkursu na użytek przyszłych publikacji i opracowań.

Z ramienia organizatorów konkursu popularyzacją odezwy i pracą z napływającym materiałem pamiętnikarskim zajmowało się ósmioosobowe tzw. Biuro Konkursu.

Pamiętniki napływać zaczęły już w pierwszych dniach stycznia — w kilka dni zaledwie po wzmiance o konkursie w dzienniku radiowym. Przeciętnie dziennie wpływało od kilku do kilkudziesięciu prac, a w ostatnich dniach trwania konkursu — 100 kilkaset. Wśród nadesłanych prac znajdują się zarówno jednostronnicowe szkice życiorysów, jak i kilkusetstronicowe kroniki biograficzne. Przeważa materiał zawarty na kilku lub kilkunastu stronach papieru kancelaryjnego bądź w jednym czy też kilku zeszytach różnej grubości. Sporo wpłynęło dzienników, prac zdobionych rysunkami, zbeletryzowanych, wierszowanych i zaopatrzonych w dokumentację fotograficzną. Łączny plon konkursu może zbliżać się do 100 tysięcy przeliczeniowych stron maszynopisu. Wśród pamiętnikarzy reprezentowane są wszystkie zróżnicowane kategorie społeczno-zawodowe współczesnej młodzieży wiejskiej zatrudnionej w rolnictwie indywidualnym, spółdzielczym i państwowym, młodzieży łączącej pracę na roli z zajęciami nierolniczymi na wsi i w mieście, robotniczych i inteligentkich wychodźców ze wsi oraz uczniów, studentów i żołnierzy. Co szósty prawie pamiętnik pochodzi od wychodźcy ze wsi zamieszkałego w mieście. W terytorialnym rozmieszczeniu pamiętnikarzy utrzymuje się od lat zaznaczająca się przewaga rdzennie rolniczych województw południowych. Przeciętnie z każdego powiatu w kraju wpłynęło po około 15 pamiętników. Dzięki żywszej popularyzacji konkursu nieco więcej pamiętników wpłynęło z powiatów rejonu płockiego — w sumie blisko 100 pamiętników. Szczegółowa charakterystyka plonu konkursu pod względem objętości pamiętników, kategorii społeczno-zawodowych, wieku, wykształcenia oraz terytorialnego rozmieszczenia ich autorów możliwa będzie dopiero po dokonaniu zestawień w oparciu o tzw. karty pamiętnika. W chwili pisania notatki karty te wypełnione były dopiero dla części zbioru. Nie był jeszcze także wiadomy skład sądu konkursowego.

Każdy pamiętnik opatrzony jest kolejnym numerem ewidencyjnym i zarejestrowany w odpowiednim wykazie. Podobnie rzecz się przedstawiała z listami i udzielanymi na nie odpowiedziami. Obok członków biura konkursowego, czytaniem, charakteryzowaniem i oceną pamiętników zajmuje się odpowiednio dobrane grono lektorów. Najbardziej wartościowe pamiętniki przepisywane są na maszynie i one właśnie stanowią będą główny przedmiot prac sądu konkursowego. Rozstrzygnięcie konkursu nastąpić ma do dnia 1 grudnia 1962 roku.

Charakterystyczną cechą zbioru jest wyjątkowo duży udział pamiętnikarek, sięgający nieomal 50%. W zbiorze, w oparciu o który powstało *Młode pokolenie chłopów, dziewczęta stancowały* 34% uczestników konkursu, wśród autorów *Nowych pamiętników chłopów* było 22% kobiet, zaś w zbiorze *Pamiętniki chłopów* IGS kobiety stanowiły zaledwie niespełna 4% pamiętnikarzy. Szybki wzrost aktywności pamiętnikarskiej kobiet wydaje się być nader charakterystyczny dla procesów emancypacyjnych, jakim podlegają u nas kobiety wiejskie w ciągu ostatnich dziesięcioleci.

Omawiany, imponująco obszerny zbiór pamiętników wielostronnie obrazuje złożone, intensywne procesy przemian, jakim podlegało środowisko wiejskie w powojennej Polsce. Naczelnym rysem tych procesów, znajdującym autentyczny, skoncretyzowany wyraz w biografiami młodzieży jest urbanizacja środowisk młodszych pamiętnikarzy, kult profesjonalizacji oraz wyraźne wzbogacenie aspiracji i cech osobowych autorów pamiętników. W zasięgu procesów urbanizacyjnych mieszczą się kwestie od rewolucji społeczno-ustrojowej i osadnictwa na cy-

wilizacyjnie wyżej stojących ziemiach zachodnich i północnych, poprzez związane z industrializacją wychodźstwo do miast i wkraczanie inwestycji przemysłowych na agrarne tereny zacofane, aż po inwazję na wieś za pośrednictwem więzi rodzinnej i środków masowego przekazu kulturalnego miejskich wzorów życia, rozrywki, zabawy, stroju, form towarzyskich, telewizji i motoryzacji. Orientacja profesjonalizacyjna wiąże się ściśle z procesami urbanizacyjnymi, z ich kultem specjalizacji, podziału pracy, kulturą czasu wolnego. Na miejsce znamienne dla tradycyjnych społeczności wiejskich bezrefleksyjnego, stanowego stosunku do zawodu jako dziedziczonego wraz z własnością sposobu życia — z kart pamiętników przebija dążenie do zdobycia kwalifikacji uprawniających do pełnienia zawodów pozarolniczych w mieście lub na wsi lub do zdobycia konkretnej specjalizacji w obrębie zawodu rolniczego. Konsekwencją przemian urbanizacyjnych i orientacji profesjonalnej jest zróżnicowanie i wzbogacenie cech osobowych młodzieży. Powszechnie uwidoczniła się pęd do autoekspresji własnej indywidualności wobec audytorium rodzinnego i lokalnego poprzez ubiór, sposób bycia i rozrywkę oraz rozwijanie talentów i zainteresowań. Maria Dąbrowska w przedmowie do *Pamiętników chłopów* zwróciła uwagę na pomijanie przez pamiętnikarzy wiejskich spraw płci i miłości. Omawiane pamiętniki charakteryzuje prawdziwa eksplozja uczuć. Prawie każdy pamiętnik zawiera rejestr młodzieńczych przyjaźni oraz odważniejszych lub zawiedzionych porywów sercowych.

Konkurs na pamiętniki młodzieży wiejskiej zorganizowany został w celu zgromadzenia materiałów dokumentalnych mających dać obraz przemian w życiu i dążeniach młodego pokolenia wsi w związku z obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego i Dwudziestolecia Polski Ludowej. Planowane jest wydanie materiałowej publikacji dokumentalnej oraz podjęcie w oparciu o pamiętniki socjologicznych studiów i analiz problemowych. W dobie odżywiających dyskusji nad wartością metod i materiałów socjologii oraz stylem i stosunkiem do problemu jednostki ludzkiej ogółu nauk społecznych — humanistyczna zawartość wielotysięcznego przekazu dokumentalnego biografii młodzieży oraz nawiązujące do niej opracowania mogą stać się w tej dyskusji ważkim głosem.

F. J.

ROLA SOCJOLOGA W ZAKŁADZIE PRACY

Od końca 1961 roku działa w ramach Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa Komisja Socjologii Pracy (przewodniczący dr A. Matejko), która postawiła sobie za cel rozwijanie więzi między naukami społecznymi a praktyką gospodarczą drogą: a) upowszechniania znajomości socjologii wśród personelu kierowniczego przedsiębiorstw i zakładowego aktywu społeczno-politycznego, b) popularyzowania koncepcji doradztwa socjologicznego na rzecz zakładów, c) włączania socjologów do pomocy przy opracowywaniu modelu harmonijnych stosunków międzyludzkich (formalnych i nieformalnych) w zakładzie uspołecznionym. Komisja łączy w swym gronie socjologów oraz praktyków przemysłowych, którzy wspólnie czynią wysiłki w kierunku upowszechnienia nowych form współpracy ośrodków socjologicznych z konkretnymi przedsiębiorstwami (zwłaszcza przedsiębiorstwami przemysłowymi).

Staraniem Komisji 16 V 1962 miała miejsce w Zakładach Mechanicznych Ursus ogólnopolska konferencja na temat roli socjologa w zakładzie pracy, przy udziale ok. 150 osób). Wygłoszono 10 referatów (dr A. Matejko, mgr S. Szostkie-